

PÁR SZÓ AZ „UNITÁRIUS EGYHÁZ ÉS KÖZIGAZGATÁS“ CZIMŰ CZIKKHEZ.

Laborfalva, június 9-én 1885.

Tisztelt Szerkesztőség!

A „Ker. Magvető“ idei folyama 2. fuzetében „Unitárius egyház és közigazgatás“ czímen, Sz. aláírással, igen fontos dolgokat olvastunk, melyekből örvendetes jelenség gyanánt tűnt ki, hogy egy éber őrszellem, meglehetősen ismeret gazdagsággal mutat reá egyházi életünk holmi oly szükséges kellékeire, a melyek anyagi létünk jobb állapotját előmozdithatják s a melyektől függ szellemi tekintetben is egy óhajtott jövő biztositéka. — S éppen ezért örömmel elszívelhetők a cikk írójának a közigazgatás közegei ellen hangzó kifakadásai.

Azonban, ha közigazgatásunk rendszere ily oldalról nyilvánosság elébe van hozva, egyszersmind tekintetbe veendő, hogy vannak elhallgatott körülmények, melyek szintén közérdekek és fontosak s a felemlegetett esetekkel szorosán egybe függnék. Mely okból legyen szabad a dologhoz szólanom.

Jelzett cikkben az van mondva, hogy „egyházunk törvényei összehasonlíthatlanul jobbak, mint kormányzása az egyházkörökben.“ Ez a kifejezés igen sok tekintetben igaz. De vannak esetek, melyeket a tiszteletet érdemlő író, nem említett.

Például: én „vitális“ érdekű dolognak tartom, hogy minden közigazgatási mivelet csaknem az eklézsiák pénztára rovására esik. Így, ha köri gyűlése van valamelyik egyházkörnek: az eklézsia, melyre a sorrend szerint a gyűléstartás költségeinek a terhe esik, azok fedezésére saját pénztárát kell hogy megnyissa. Ha az egyházi vizsgálat ideje eljő — rendszeren az év végén — az évi kiadások sorozatát a vizsgáló bizottmány honoráriuma zárja be. Aztán a *viaticumok*, mely képviseleti díj zsinat vagy főtanács gyűlésen, éppen úgy beszámítható, mint a vidéki zsinat tartás költségeinek terhe a sorba következő egyházkörnek. — Mindezeket tekintetbe véve — ne csodálkozzunk, ha a népet communisticus fogalma elragadja; ha megadóztatásnak tekinti a gyűlések és bizottmányok költségeit s azt, a miből tőle kérnek: magáénak tekintvén, mint ilyenből, adandó alkalommal — szomju vágygyal részesülni kíván. — Mentsük meg az elfogult tömeget a téves fogalmaktól (Ezt sürgette az illető cikk is. Szerk.) hogy szabad tér nyíljen a közalapok ellenmondás nélküli rendezésére. Különben maradnak, lesznek visszavonások és ellenmondások.

Az idővel az önfentartás életkérdése, s az eléhaladott kor mivelődési kérdései igenis a nyakunkra nőttek; mert az áldozatkészség követeléseinek a hivek buzgótsága nem felel meg többé. Ezért helyesen! „a rendetlen állapotokat tünni nem lehet.“ — De azért nem lehet irtó harcztot kezdeni minden régi ellen. Legyünk óvatosak, mert — ha az ellenök intézett csapás alatt esniök kell — meglehet, az újabb idők ápoló, oltogató szellemének mellettük növekedő produktumai is megsemmisülhetnek. Lám, a romlottság mellett, szerényen megvonulva, ott rejtőzködik a lelkesülés tüze; csak reformra vár az, hogy lángra kelve, megeméssze az előítéletes kor kinövéseit. Csak türelem és czélszerű intézmények! — — ezek ereje mellett aztán a „miveltebb uri rend“ is — kik a különben olykor botrányos állapottól, miveltebb éržekeik parancsúra, vissza vonulni kénytelenek — a közügy javáért lelkesülve majd állást foglalnak el, minden eshetőségtől való tartózkodás nélkül.

A mi pedig az egyház körüli hatóságokat illeti, melyeknél a cikk írója „oly dolgokat lát, melyeket semmiképp se tud egy jó közigazgatás rendszerével összeférkőztetni;“ engedje meg Sz. ur, hogy reá mutassunk a dolog bibijére! A baj az, hogy a hatóságok végrehajtási erő nélkül végeznek s rendetlen állapotban levő ekkléziák gondnokai, képviselő testülete vétségeiért, ezek teelősségre vonása alkalmával — kijátszatnak.

Nemde, ez valódi botrányos állapot, még a jelzett cikk írója ja előtt is, ki aztán erre így kérdezhet: az igazság ügynökei — kik hivatásuk szerint kötelesek volnának oda hatni, hogy ez a botrány be ne következék — miért nem igyekeznek eleget tenni feladatuknak? . . . Hát azért, mert e téren egy imponáló körülmény gyakorol nagy befolyást a dolog lényegére. Ugyanis: az ekkléziák vagyoni állapotjának az élére felelős és esküvel kötelezett gondnokok vannak állítva, kik jogosultak arra, hogy gyűléseket hívjanak össze és azokon elnököljenek. (Fennálló törvényeink szerint a pap is éppen ugy elnöke a gyűlésnek, mint a gondnok. Szerk.) Ez a körülmény az egyházi embereket a czeremoniálék mögé szoritja. Igaz, hogy a gyűléseken meghallgatják kedvelt belső embereik utasításait s elfogadják indítványát elvben; de a gyakorlati kivitelnél beáll az az eset, mint annál az ekkléziánál, mely templomépítési pénzét „jó tékony kölcsönre“ kiosztva, kiérdemelte a kérdéses cikkben lett kitüntetését.

Közigazgatási intézményeinknek az az ága is tekintetbe veendő, hogy az egyházi hivatali állomások az ekkléziákban választás után töltenek be. Ez a dolog egy jó közigazgatási törvénynek nem felel meg. Mert egyfelől demoralizálja a népet, másfelől: meggyilkolja legtöbb esetben a választási hármasszám jelöltjeit, kik közül akármelyik megválasztott és állásába behelyezett szerencsés, szerencsétlen a szavazatvására szánt forintokkal önállóságát s ezzel minden szellemi fölényét a kárörvendő sokaság közé, mint sárba szórta. Hogyan lehessen kérem ilyen egyházi ember a jó rendnek és az igazságnak igazi ügynöke? A törvény itt felülvizsgálásra vár.

Az „Unitárius egyház és közigazgatás“ a közművelődés kérdéséről is megemlékezik; de észrevehető, hogy az egyházi erő hatásának az élet felett a politikai befolyás tudata által van áthatva az író. Ezért nem kíván többet, csak azt, hogy a vizsgáló bizottmány az ekkleziák ügyei számbavételénél, „viszszahatólag a megelőző évekre“, tartson szemlét a felett is, hogy az ekkleziák tagjai tudnak olvasni, írni és számolni? — Bizony a vizsgáló bizottmány tudományos szemléjére nem lehetne másképp, csak katonai erővel eléállítani a hiveket.

Van még egy más figyelmet ébresztő része a jelzett cikknek, mely azzal foglalkozik, hogy az egyházköri hatóságokhoz és általában az egyházi személyzethez szól s azok közügyi munkásságától feltételezi, hogy „az ekkleziák földjét megtermékenyítsék, szeretetök és szigorral párosult humanitásuk által az anyagi és szellemi fejlődésnek új utat nyissanak, jobb módokat jelöljenek“ és ilyen eljárás hatásától feltételezi azt, hogy „a belső emberek fizetése czélszerűbben rendeztessék s fölemeltessék.“

Engedje meg tisztelt írója a közérdekű cikknek kinyilatkoztatnunk, hogy az elősorolt állapot — kivéve tán egy pár népesebb, vagyonosabb ekkleziát — megmarad kegyes óhajtásnak mindaddig, valameddig országos törvényhozás nem intézkedik arról, hogy az egyházi személyzet, mint bármely más polgári hatóságok közegei — állami hivatalnokoknak tekintessenek.

Bevégezésül hadd fejezhessem ki azt a szerény óhajtásomat. Vajha közigazgatási téren intézkednék egyházi főbb hatóságunk egy közalapnak a megteremtéséről, melynek kamatai képeznék diurnum helyett az egyházköri hivatalnokok fizetését. És azt a másik véleményemet, hogy a belső emberek hivatalokba helyezése vonatkozó választási törvény törültsék el. A nép nem tudja soha megmérni az érdemet a választásnál, hogy kit választ például papjának? de igen azt, hogy miért választ?!.. Mi azonban igen jól tudjuk, hogy a mindennap hanyatló csekély kepejövedelem a szebb jövő minden reményeit meghiusítja. Óhajtandó, hogy inkább főtisztelendő püspökünk nevezzen ki ideiglenesen papot és mestert, s aztán hivatalába erősítsék meg a kinevezett, zsinat vagy főtanácsi gyűlés által. — Hiszem, hogy mind a két körülmény megteszi jó hatását egy egészséges közügyi állapot létrejövésére.)*

K. S.

*) Örömmel látjuk e cikkből a közügyeink iránti érdeklődést; de másfelől épp annyira sajnáljuk, hogy a benne foglaltak még inkább meggyőztek közigazgatásügyi állapotaink ugy-létéről, mint a hogy azokat az „Unitárius egyház és közigazgatás“ czimű cikk feltüntette. Az illető cikket felfogásunk szerint több helyen félreértette K. S. ur, mert hisz az oly ujításról nem is szól — melylyel szemben óvatosságot kellene ajánlani, hanem mindenek felett rendet kíván a meglevő intézményekben; a tanügyi állapot számbavételét pedig éppen furcsán fogta fel, midőn ugy értelmezte, mintha a tanügy eléhaladásának meg-

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

Types of Ethical Theory by James Martineau, D.D., L.L. D. Principal of Manchester New College, London. Oxford at the Clarendon Press MDCCCLXXXV. Nagy octavo pp. I—XVII s 1—225. E czim alatt közelebről egy rendkívül becses munka jelent meg az angol könyvpiacon két kötetben. Egy hoszsu élet gazdag eredménye az. Plato köztársaságát utolsó éveiben írta meg. Angliának emez egyik legkitünőbb bölcseleje is nem sietett jelen műve közreadásával, habár arra megvolt az anyag. Munkáját 80-ik esztendejének betöltésével adta át a közhasználatnak. Érett gondolatok bevégzett, mesteri formában, mit e mű tartalmaz. Butler híres „Beszédei“ (Sermons) óta egy ethikai művet sem fogadtak Angliában oly ünnepléssel, mint a Dr. Martineau-ét. Mintha meglátszanék, hogy szerző a Franciaországból kiűzött huguenották ivadéka, oly gyönyörű, művészi stylben ír; az anyag feldolgozásában pedig egy német alaposságával tűnik ki.

A mű az ethikai főbb elméleteket ismerteti történelmi egymásutánban — bírálva a maga álláspontjáról, mely a pszichologiai ethika. Az ethikai elméleteket két nagy osztályba sorozza: I. A nem-pszichologiai elméletek: 1.

ítélhetésére a vizsgálószékek az egész ekklezsiát szemlére kellene állítani. Az már aztán csakugyan szomorú állapotra mutatna, ha az ekklezsiáknak nem volnának tanügyi actái, kimutatásai, melyekből az iskolalátogatásról tájékoztat lehesse szerezni. Hiszszük azonban, hogy ez nem így van. Hanem ezeket hagyjuk. A mikre mi főleg megjegyzést kívánunk tenni, azok elvi dolgok, a melyekben tiltakozó szavunkat kell felemelnünk. A belső emberek választására vonatkozó törvényt eltörölni s a püspököknek ideiglenes kinevezési s a főtanácsnak megerősítési jogot adni — ezt óhajtja K. S. ur. No ebből ugyan nem kér sem püspök, sem főtanács. Elég volt csaknem két száz esztendő a K. S. ur által óhajtott törvény megpróbálására. Annyi vizsályt, torzalkodást nem látott egyházunk, a belső emberek hivatalba helyezésénél, mint az alatt az idő alatt, míg e törvény fenállott, míg végre az 1845-ki Homorod-Almászon tartott zsinat megszabadította egyházunkat e nyomoruságos törvénytől. S annál inkább kell tiltakoznunk az ellen, mert egy oly törvényhez, mely az ekklezsiákat választási joguktól egészen megfosztaná, egy liberalis egyház nem járulhat. Sem pedig ahoz, hogy a papok állami hivatalnokoknak tekintessenek, az államtól huzzák fizetésüket. Egyházunk egész történelme, jól felfogott jelen és jövő érdeke ellentmondanak ily tervelésnek, mely különben is államunk mai pénzügyi viszonyai közt számításnak sem válik be. De nemcsak az önállóságra való tekintet, hanem annak a meggondolása is, hogy az egészen más viszonyt teremtene a pap és hívei között, mint a milyen eddig volt és pedig a közszellemre és közös munkálkodásra éppen nem alkalmasabbat, s annak a meggondolása, hogy azzal az önfenntartásról lemondva, egyszersmind egy erősséget, hatalmat adnánk fel, azt a melyet az önerő fölemelő tudata nyujt — mindez óva kell hogy intsen minden oly combinatiótól, mely belső embereink anyagi helyzetének kérdését állami uton akarja megoldani. A helyett hogy ily tervekkel foglalkoznánk, sokkal jobban használjuk fel időnket, ha saját forrásaink értékesítésére gondolunk, melyeket nemsokára gyarapítani fog a nagyemlékü báró Baldácsy alapítványa is.

Szerk.